

Н.В. ПАВЛЕНКО, канд. екон. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПФГ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

У статті розглянутий сучасний стан розвитку промислово-фінансових груп в економіці України, визначені їх характерні риси. Встановлено, що відсутність офіційної інституціоналізації цих бізнес-структур заважає використанню їхнього економічного потенціалу відповідно до національних інтересів.

In the article the current state of industrial-financial groups' development in the economy of Ukraine is considered, their main features are identified. It was explained that the lack of official institutionalization of these business structures hinder the use of their economic potential according to the national interest.

Постановка проблеми. Поступове залучення України до глобалізаційних процесів вимагає вирішення багатьох питань, від яких залежить не тільки її економічне майбутнє, але, можливо, навіть і суверенітет. Потрібно розуміти, що інтегруючись до світової економіки, кожна країна зазнає не тільки позитивні впливи, але й піддається певним загрозам. І чим слабшою є економіка, тим сильнішими є загрози. Тому усвідомлення національних економічних інтересів і врахування їх при формуванні основ як внутрішньої, так і зовнішньої економічної політики є запорукою оптимізації глобалізаційного впливу на національну економіку.

На жаль, широко розрекламовані ідеї ортодоксального лібералізму, які активно нав'язувалися нашому суспільству протягом останніх років, не сприяли та і не могли посприяти усвідомленню національних інтересів в сфері зовнішньоекономічних відносин, оскільки їх провідники дбали, перш за все, про власні інтереси. В результаті, прогресуюча залежність української економіки як від імпорту, так і від експорту, відкриття національних ринків в умовах жорсткої глобальної конкуренції, яка ведеться по відношенню до її слабких учасників «на знищення», призвели до найсуттєвіших серед європейських країн втрат економічного потенціалу внаслідок світової економічної кризи. Таким чином, Україна ще раз підтвердила досвід багатьох держав з низьким рівнем соціально-економічного розвитку: слабка економіка, поставлена в рівні умови з більш сильними гравцями на світовому ринку, без підтримки держави, особливо на першому етапі, не в змозі витримати конкуренцію і гине.

Але світовий досвід має і інші приклади, як внаслідок розумної економічної політики, підпорядкованої національним інтересам, ставалися «економічні дива». Аналіз цих позитивних прикладів показує, що одним з ключових факторів успіху в багатьох випадках було створення інтегрованих

бізнес-структур, що поєднували банківський і промисловий капітал, і були здатні стати інструментом державного регулювання, спрямованого на забезпечення розвитку стратегічно важливих галузей та завоювання власних позицій у світогосподарському просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування ПФГ розглядали у своїх роботах відомі західні економісти, зокрема Дж.Даннінг, М.Портер, Ф.Дж.Роджерс, Дж.П.Райт, А.Моріта, Я.Монден, Д.Мерсер, П.М.Мознас та інші. В Україні і Росії певний вклад у розробку цієї проблематики внесли такі вчені як В.Демент'єв, М.Ескіндаров, Ю.Косач'єв, І.Ларионов, Є.Ленський, А.Радигін, І.Рогащ, М.Рожков, В.Рудашевський, В.Слепов, О.Сосковець, А.Суворов, В.Титов, І.Алексєєв, Є.Бесараб, В.Горбатов, М.Колісник, В.Кузьмінський, Н.Литвиненко, В.Любимов, Ю.Макогон, С.Наливайченко, І.Погрібний, Г.Рачинська, В.Шевчук, Г. Уманців та інші. Але, якщо російські дослідження останнім часом набирають швидких обертів, в Україні інтерес до них практично згас. На наш погляд, це пояснюється тим, що ідея розвитку ФПГ отримала негативну оцінку в українському політикумі. «Ліві» опоненти критикували формування ФПГ, оскільки розглядали його як капіталістичний проект. Націонал-патріотичні сили вбачали в реалізації програм розвитку ФПГ «російську загрозу». Таким чином, багатообіцяюча на своєму початку ідея за кілька років опинилася на периферії уваги політичних та економічних акторів. Закономірним результатом стало скасування з 1 жовтня 2010 року самого поняття промислово-фінансова група [1].

Метою цієї статті є визначення сучасного стану та перспектив розвитку ФПГ в Україні.

Результати дослідження. Перші спроби створення інтегрованих бізнес-структур «згори» були здійснені у середині 90-х років минулого століття, коли у 1995 р. був прийнятий Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні». Згідно з цим Законом, промислово-фінансова група (ПФГ) визнавалася об'єднанням, в яке можуть входити суб'єкти господарювання всіх форм власності, що створюється за рішенням Кабінету Міністрів України на певний термін з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України. При цьому головне підприємство ПФГ втрачало право на будь-які податкові пільги, окрім звільнення від сплати експортного мита і митних зборів у разі експорту і імпорту проміжної продукції, при тому що головне підприємство могло випускати лише кінцеву продукцію [2].

Відсутність державної підтримки діяльності ПФГ, зокрема, державних гарантій для залучення іноземного капіталу, надання інвестиційних кредитів або іншої фінансової підтримки для реалізації інвестиційних проектів, поставила під сумнів економічну доцільність їх створення. Не дивно, що за весь час існування Закону офіційно була зареєстрована лише одна ПФГ «Титан», яка проіснувала три роки. Отже, перша спроба офіційної інституціалізації інтегрованих бізнес-структур виявилася невдалою через недостатні економічні стимули, що були створені державою. А сьогодні

українська влада взагалі відмовилася від самої ідеї існування ПФГ, оскільки остання начебто не виправдала себе.

Між тим, ПФГ де-факто давно вже створені в економіці України, хоча і в інших організаційних формах, активно працюють на внутрішньому та зовнішньому ринках та виявили свою ефективність [3; 4]. За деякими оцінками, сьогодні в економіці України працює 14 неформальних ФПГ [5]. Аналіз діяльності цих інтегрованих бізнес-структур дозволяє виділити такі їх характерні риси, як високий рівень організації, ієрархічність побудови, масштабний, міжрегіональний і міжнародний характер діяльності, величезний бюджет, наявність «парасольки безпеки» за рахунок створення структур, що забезпечують зовнішню і внутрішню безпеку. Тож можна з впевненістю стверджувати, що неформальні ПФГ в повній мірі здатні перебрати на себе роль локомотива структурної перебудови української економіки і достойно представляти її на зовнішніх ринках [6]. Здатні, але роблять цього, через те, що не мають дієвих стимулів для участі у реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва, отже їх потенціал в недостатній мірі використовується державою для досягнення стратегічних цілей економічного розвитку.

Ще гіршим є те, що в своїй діяльності неформальні ПФГ керуються, перш за все, власними, а не національними інтересами. Справляючи величезний вплив на економічні процеси, інтегровані бізнес-структури є суб'єктами господарювання з непрозорою структурою власності, які тісно пов'язані у своїй діяльності з тіньовою економікою, здійснюють легалізацію незаконно здобутих капіталів через легальні форми діяльності з використанням афілійованих офшорних фірм, мають корумповані зв'язки у органах управління і правоохоронних органах, а також активно проникають у засоби масової інформації і владні структури [7].

Враховуючи викладене вище, можна констатувати, що сьогодні ПФГ перетворилися на потужних самостійних гравців не тільки в економічній, але і в політичній та інформаційній сфері, тому ігнорувати їх існування, як це намагається робити українська влада, не вдасться. Потрібно визнати, що за сучасних умов вибір у України дуже обмежений: або держава спрямує діяльність ПФГ в русло національних інтересів, або вони остаточно захоплять державу (в інституційному розумінні цього процесу) з усіма негативними наслідками.

На наш погляд, першочерговим заходом в напрямку «перенацілення» ПФГ має стати створення прозорих політико-правових і економічних умов їх функціонування в економіці України.

Враховуючі суттєві недоліки Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні», його скасування є правильним рішенням, яке тим не менш не вирішує головної проблеми – узгодження інтересів фактично існуючих ФПГ та національних інтересів. Неофіційний статус робить ФПГ непрозорими та неконтрольованими, що їх цілком влаштовує. Змінити ситуацію і спрямувати інтереси ФПГ в русло національних інтересів можуть тільки достатньо привабливі умови залучення цих потужних структур до

реалізації загальнонаціональних та регіональних проектів. З цією метою вважаємо за доцільне здійснити офіційну інституціалізацію ПФГ шляхом надання їм статусу юридичної особи та фінансових пільг за умови участі у державних програмах розвитку пріоритетних галузей економіки. При цьому потрібно врахувати як власний невдалий досвід (заборона фінансовим установам бути головним підприємством ФПГ, відсутність реальних економічних стимулів для участі у державних програмах, державна реєстрація ФПГ, відсутність законів про регулювання трастових відносин та консолідацію капіталів у ФПГ), так і досвід інших країн, де ФПГ відіграли значну роль у національному відродженні [5].

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що ПФГ в Україні де-факто сформовані, мають реальні перспективи перетворитися на локомотив модернізації української економіки, але потребують офіційної інституціалізації з метою спрямування їхньої діяльності у русло національних інтересів.

Список літератури: 1. Закон України «Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 09.09.2010 № 2522-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>. 2. Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні» від 21.11.1995 р. № 437/95 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. –1996. –№ 23. –ст.88. 3. *Костюк А., Костюк Е., Чернышов К.* ФПГ на рынке корпоративного контроля и инвестиций в Украине/ А. Костюк, Е. Костюк, К. Чернышов // Проблемы теории и практики управления. –2005. – №2. –С. 81–89; –№3. –С.100–107. 4. *Сушко О., Лісничук О.* Українські фінансово-промислові групи в політико-економічних процесах [Електронний ресурс]: аналітичний огляд / О. Сушко, О. Лісничук. – Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea/2003/6/20030608.html>. 5. *Стожок О.З.* Фінансово-промислові групи в Україні та організаційні механізми їх удосконалення [Електронний ресурс] / О.З. Стожок // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2009. – № 1 (47). – Режим доступу: http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/visnik/econom/1_47/47.pdf. 6. *Шаповалов О.В.* Інтернаціоналізація світової економіки через створення транснаціональних фінансово-промислових груп [Електронний ресурс] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.00.02 „Світове господарство і міжнародні економічні відносини” / О.В. Шаповалов. – Донецьк, 2008. – 20 с. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=1967&start=1. 7. *Рейтерович І.* Взаємовідносини фінансово-промислових груп та держави: український досвід / І. Рейтерович // Право України. –2005. –№5. –С.44–48.

Надійшла до редколегії 12.10.10